

Velkommen til Historiedystens univers

Historiedysten 2016 handler om Danmark som kolonimagt. De Vestindiske Øer var de betydeligste af de danske tropekolonier, og Dansk Vestindien spiller derfor en central rolle i materialet til 5.-6. klasse, der omhandler den danske trekantshandel.

Sammen med studerende fra Interaktivt Design 2 på Danmarks Medie og Journalisthøjskole i København har vi udviklet en digital læringsplatform. På platformen kan eleverne gå på opdagelse på 'kaptajnens skrivebord' og blive klogere på, hvad trekantshandlen er: Hvilke områder sejlede man imellem, og hvilke varer drejer det sig om? Platformen rummer svar på alle de spørgsmål, eleverne bliver stillet i quizrunden (runde 1).

Som supplement til platformen har vi udarbejdet et undervisningsmateriale. Undervisningsmaterialet består af en lærervejledning og en række opgaver til eleverne. Lærermaterialet giver et nærmere indblik i emnet, mens en tilhørende tidslinje og ordforklaringer søger at give overblik. Opgaverne til eleverne er tænkt som et tværfagligt forløb, hvor dansk og natur/teknologi kan inddrages.

Opgaverne er temaiddelt efter de områder, der vil blive spurgt til i quizzen. Opgaverne er én måde at udfolde emnerne og skal ses som et arbejdsredskab og en inspiration til, hvordan du kan strukturere undervisningen. Det er ikke obligatorisk.

DR Skole har også udarbejdet materiale til Historiedystens temaer. Her har I mulighed for at supplere jeres arbejde med emnet fra andre vinkler. Materialet fra DR Skole finder I på:

www.dr.dk/skole/historie/danmark-som-kolonimagt.

Arbejdet med platformen og undervisningsmaterialet leder frem mod runde 1, hvor eleverne dystet på paratviden. I år ligger runde 1 fra mandag til torsdag i uge 36. Om fredagen får de 30 bedste klasser på hvert niveau besked om, at de er gået videre til runde 2. Her er det elevernes kreative evner, der bliver sat i spil. Læs mere om Historiedysten 2016 på Historiedysten.dk eller følg Historiedysten på [Facebook](https://www.facebook.com/Historiedysten). Begge steder finder du en oversigt over andre vigtige datoer i forbindelse med konkurrencen.

På den følgende sider kan du læse mere om de temaer, som eleverne skal beskæftige sig med. (Emnerne fylder ca. en side hver)

Vi glæder os til at dyste med jer. Rigtig god fornøjelse!

Trekantshandlen

Økonomi

Den økonomiske politik, der blev ført i Europa i 1600- og 1700-tallet, kaldes merkantilisme. Den merkantilistiske politik sigtede mod at forbedre staternes skattegrundlag og dermed styrke staterne. En forudsætning for, at det kunne lykkes var, at handel, håndværk og industri blev udviklet, så eksporten af varer oversteg importen. En af løsningerne var at få kolonier, så staterne, herunder Danmark, kunne handle med sig selv, dvs. med kolonien. På den måde fortsatte Danmark i slutningen af 1600-tallet og det meste af 1700-tallet den politik, som Christian 4. var begyndt på med anskaffelse af kolonier og etablering af handelskompagnier, dvs. selskaber med særlige privilegier på langdistancehandel og søfart.

Trekantshandlen

Trekantshandlen betegner den atlantiske handels- og produktionsøkonomi, hvor våben og forarbejdede varer fra Europa blev bragt til Afrika, slaver fra Afrika til Amerika og endelig sukker, bomuld, tobak og andre kolonivarer til Europa. Handelsruten dannede dermed en trekant imellem de tre destinationer. Danmark deltog i handlen ved hjælp af sine kolonibesiddelser på den afrikanske Guldkyst og i Dansk Vestindien.

Guldkysten og Dansk Vestindien

I midten af 1600-tallet blev der grundlagt en række danske forter på Afrikas vestkyst (i dag Ghana). Næsten samtidig begyndte danske skibe at sejle i Caribien, og det resulterede i, at tre øer – Sankt Thomas, Sankt Jan og Sankt Croix - kom på danske hænder. For både Guldkysten og Dansk Vestindien gælder det, at aktiviteterne i første omgang blev varetaget af et handelskompagni. I 1659 fik Glückstadt-kompagniet monopol på besejlingen af Afrika i 25 år mod at administrere de danske aktiviteter. I 1672 anmodede man imidlertid kronen om at overtage administrationen af de afrikanske anlæg, og i 1674 overgik kompagniets privilegier derfor til det nye Vestindisk-Guineiske Kompagni. Efter en række konflikter med plantageejerne i Dansk Vestindien blev kompagniet opløst, og staten overtog administrationen af både Dansk Vestindien og Guldkysten.

Afrikas Vestkyst

Guldkysten

Guldkysten er betegnelsen for en række europæiske forter på Afrikas vestkyst i det nuværende Ghana. I starten hentede man først og fremmest guld og elfenben i Afrika, som i Europa blev byttet med tekstiler, metal og skydevåben. Fra omkring 1700 begyndte eksporten af slaver til Vestindien at få større betydning.

De danske forter

I midten af 1600-tallet grundlagde Danmark en række forter. De danske forter fungerede som udgangspunkt for handel og udskibning af slaver til Vestindien. I begyndelsen fungerede de danske forter i nogen grad som leverandører af slaver til andre landes slaveskibe, men fra 1670'erne blev slavehandelen på egne skibe størst.

Handel

Handelen på Guldkysten var fra starten i vanskeligheder, og Glückstadt-kompagniet måtte hurtigt give op. I 1674 blev den atlantiske handel samlet i det Vestindisk-Guineiske Kompagni, der administrerede de danske forter indtil staten overtog i 1755. Kompagniet lod i lange perioder besejlingen af forterne foregå ved private skibe, og danske købmænd deltog i denne periode kun i begrænset omfang i den såkaldte 'trekantshandel' mellem Europa, Afrika og Caribien. Selv om staten i 1755 overtog administrationen af de danske anlæg, var disse også herefter periodevist overdraget til private aktører.

Afvikling

Som den første stat forbød Danmark i 1792 slavehandel med virkning fra 1803. Selv om der fortsat foregik en illegal slavehandel i områderne ved de danske forter, måtte man snart finde andre økonomiske formål med at være i Afrika. Det mest oplagte alternativ var plantagedrift, og især i 1820'erne forsøgte man en omlægning til plantagedrift baseret på dyrkning af bl.a. majs, kaffe og bomuld. Også eksport af palmeolie til Europa var en økonomisk mulighed. I forlængelse af de nye økonomiske aktiviteter blev der gjort forsigtige forsøg på etablere en egentlig koloni, men disse forsøg bar aldrig frugt. I stedet afhændede man i 1850 de danske anlæg til Storbritannien for 10.000 britiske pund.

Dansk Vestindien

Dansk Vestindien

Dansk Vestindien er betegnelsen for Danmarks besiddelser i Caribien, nemlig de tre øer Sankt Thomas, Sankt Jan og Sankt Croix. Øerne var i dansk besiddelse fra henholdsvis 1672, 1718 og 1733. I 1917 blev de solgt til USA. De tre øer var de betydeligste af de danske kolonier i troperne, og tobak, bomuld og især sukker var de vigtigste handelsvarer.

Plantagedrift

De tre øer blev inddelt i plantager, men udviklede sig meget forskelligt. Jorden på den vulkanske og kuperede ø Sankt Thomas blev hurtigt udpint af dyrkningen af sukkerrør. I stedet klarede øen sig pga. den fremragende naturhavn, hvor byen Charlotte Amalie voksede op. Sankt Jan blev opdyrket med tobak, bomuld og sukker, men var som Sankt Thomas kuperet og desuden for lille til at få økonomisk betydning. Størsteparten af den danske sukkerproduktion kom til at foregå på den relativt flade Sankt Croix, som fra starten blev systematisk udstykket i ensartede plantagegrunde. Øen rummede desuden de to byer Christianssted på den nordøstlige kyst og Frederikssted i den vestlige ende af øen.

Slaveri og oprør

Slaverne var i praksis en del af ejerens formue og havde kun få muligheder for at undslippe slavetilværelsen. Det lykkedes for enkelte at købe sig til frihed og opnå status som 'frinegre'. Andre flygtede ud i vildnisset eller til nærliggende øer. En tredje mulighed var egentlige slaveoprør. I 1733 gjorde slaverne på Sankt Jan oprør og overtog kontrollen med øen. Det tog otte måneder og krævede hjælp fra en fransk styrke at nedkæmpe oprøret. I 1759 afsløredes planer om et oprør på Sankt Croix. Det mest kendte slaveoprør kom i 1848, hvor generalguvernør Peter von Scholten (1784-1854) undlod at bekæmpe et begyndende slaveoprør ved Frederikssted. I stedet erklærede han slaverne for frie.

Salg af øerne

Perioden efter slavernes frigivelse var på St. Croix præget af økonomisk dårlige tider og vanskeligheder med at skaffe arbejdskraft til sukkerproduktionen. På Sankt Thomas gik det bedre på grund af havnen i Charlotte Amalie. Øerne blev en udgift for den danske statskasse, og allerede i 1860'erne var der overvejelser om at afhænde dem. USA – der nu var øernes altdominerende handelspartner – fremstod som den oplagte køber. Efter flere forhandlinger nåede Danmark og USA til enighed om betingelserne for et salg, og efter en dansk folkeafstemning den 14. december 1916 blev øerne i 1917 solgt til USA for knap 100 millioner kroner (25 millioner dollar). Øerne hedder i dag US Virgin Islands.

København

Sukkerraffinaderier

Trekantshandlen medførte en ny sukkerindustri i Europa, der også satte sine spor i Danmark. Ikke mindst i København, hvor der omkring 1770 var 15 sukkerraffinaderier. Arbejdsprocessen bestod i at koge den brune rørsukkermasse fra Vestindien i store kedler. Efter gentagne kogninger blev den nu hvide sukkermasse afkølet og hældt i forme, hvor sukkeret krystalliseredes og endte som sukkertoppe, som i butikkerne kunne hugges til mindre stykker.

Frederiksstaden

Frederiksstaden er opkaldt efter Frederik 5., der i 1749 besluttede at bebygge haveanlægget fra det nedbrændte lystslot Sophie Amalienborg og en tilstødende eksercerplads efter en samlet plan til gavn for handel og søfart og til pryd for byen. Initiativet synes taget af en række storhandlende, som ønskede byggepladser nær havnen. I Frederiksstaden kunne interesserede få en gratis byggeplads og blive fritaget for told på indførte byggematerialer og for indkvarteringskat. Til gengæld skulle byggeriet stå færdigt inden for fem år og følge visse bestemmelser om grundmur og facadeudformning. Flere adelige bygherrer opførte palæer som Amalienborg og Bernstorffs og Dehns tvillingepalæer omkring Frederiksgade ved Bredgade. Også flere købmænd og håndværksmestre byggede gårde og huse til egen bolig eller udlejning. I den nordlige bydel anlagdes Det Kongelige Frederiks Hospital omkring en stor grønnegård og yderst i Amaliegade universitetets botaniske have.

Forbuddet mod slavehandel

I slutningen af 1700-tallet var mange europæere blevet betænkelige ved, om det var klogt at fortsætte slavehandelen som hidtil. Særligt to aspekter gjorde sig gældende i disse overvejelser omkring slavehandelen, dels et moralsk og dels et økonomisk. For Danmarks vedkommende var det bærende argument for at afskaffe slavehandelen først og fremmest økonomisk. I England foregik en ophedet samfundsdebat om den kristne etik i forhold til slavehandelen, og man formodede, at England var på vej til en ophævelse af sin slavehandel, hvilket ville påvirke de øvrige slavehandlende stater. Danmark ønskede at være på forkant med udviklingen for at give de danske plantageejere tid til at indrette sig efter forholdene, og i 1792 indførte man forordningen om at forbyde slavehandel. En del af tanken var at gøre Dansk Vestindien selvforsynende med slaver, og derfor lod man loven træde i kraft ti år senere (i 1803), så danske plantageejere havde tid til at anskaffe sig så mange slaver, der krævedes. Afskaffelsen af slavehandelen betød ikke et forbud mod slaveriet. Det blev først ophævet i 1848.

Tidslinje

1471: Portugisiske handelsfolk når Vestafrikas kyst og indleder handlen med guld

1492: Christoffer Columbus når Amerika

1659: Glückstadt-kompagniet grundlægges

1661: Hovedfortet Christiansborg bliver grundlagt på Guldkysten

1671: Vestindisk Kompagni oprettes

1672: Vestindisk Kompagni koloniserer den ubeboede ø, Sankt Thomas. Kronen overtager administrationen af Glückstadt-kompagniets forter i Vestafrika.

1674: Glückstadt-kompagniets privilegier overgår til Vestindisk Kompagni. Nu Vestindisk-Guineisk Kompagni

1718: Vestindisk-Guineisk Kompagni tager Sankt Jan i besiddelse

1733: Danmark køber Sankt Croix af Frankrig. Slaveoprør på Sankt Jan

1734: Vestindisk-Guineisk Kompagni får monopol på indførsel og raffinering af råsukker i Danmark

1749: Frederik 5. grundlægger Frederikstaden i København

1754: Vestindisk-Guineisk Kompagni opløses

1755: Handlen frigives

1789: Olaudah Equianos selvbiografi om livet som slave udkommer i England

1792: Danmark beslutter at forbyde slavehandel

1803: Det danske forbud mod slavehandel træder i kraft

1847: Det besluttes, at slaveriet skal ophøre efter en 12 års overgangsperiode. Fremtidige børn af slaver bliver frie

1848: Slaveoprør på Sankt Croix. Peter von Scholten erklærer slaverne for frie

1850: Danskerne sælger deres forter i Vestafrika til Storbritannien

1917: USA køber de danske øer i Vestindien for 25 mio. dollar

Ordforklaring

Fort: Et fort er et befæstet og bemanded militæranlæg. Et fort er oftest placeret ud fra strategiske hensyn, fx ved en havn.

Kompagni (handel): Virksomhed der driver forretning ved at købe og sælge varer eller tjenesteydelser. Ofte med særlige privilegier i forhold til langdistancehandel og søfart. Handelskompagnier var især udbredte i 1600- og 1700-tallet.

Koloni: Bosættelser eller etablering af handelsstationer uden for et lands grænser. Ordet koloni kommer fra det latinske ord colonia, som betyder 'landgård' eller 'udflyttersamfund'.

Maron: Flygtet slave eller efterkommer af en flygtet slave.

Slave: En slave er en person, der er ejet af et andet menneske. Som slave er man tvunget til at adlyde og arbejde for den, der ejer en. Det at eje en anden og tvinge dem til at arbejde for sig kaldes slaveri.

Sukkerraffinaderi: Virksomhed eller fabrik, der raffinerer rørsukker til hvidt sukker. Raffinering indebærer blandt andet, at sukkeret renses, dampes og tørres. Endelig udkrystalliseres sukkeret ved kogning.

Palæ: En adelig eller højborgerlig families byhus. I bredere forstand en fornem bygning med markant arkitektonisk præg.

Plantage: En plantage er et område, hvor der dyrkes eksempelvis tobaksplanter, sukkerrør, og frugttræer.